

EUROPSKA KOMISIJA

Glavna uprava za *obrazovanje i kulturu*

Uprava B - Modernizacija obrazovanja II: Obrazovna politika i program, inovacije, EIT i MSCA

Jedinica B.2 - Škole i nastavnici; višejezičnost

Kontakt: Annalisa Cannoni, Petra Goran

E-mail: EAC-UNITE-B2@ec.europa.eu

*Europska komisija
B-1049 Bruxelles*

Obrazovanje i osposobljavanje 2020.

Obrazovne politike

Cjelovit pristup ranom napuštanju školovanja

Glavna uprava za obrazovanje i kulturu

Zahvale:

Ovaj rad predstavlja rezultate radne skupine Europske unije okvira „ET2020“ za obrazovne politike (2014.–2015.)¹ o prioritetnoj temi „rano napuštanje obrazovanja“. Odražava rezultate zajedničkog rada predstavnika nacionalnih vlada iz 30 zemalja EU-a i pridruženih europskih zemalja te europskih organizacija za socijalno partnerstvo. Komisija zahvaljuje svim suradnicima i posebno želi zahvaliti članovima uredništva koje čine Paulo André, Mario Cardona, Anna Imre, Chris Kelly, Daniel Taubman, Charles Dolan, kao i konzultantica Komisije Ilona Murphy, za njihov posebni doprinos u radu.

Komisija također zahvaljuje i svim stručnjacima koji su komentirali rad i ponudili vrijedan doprinos radu radne skupine, osobito dr. Alessiu D'Angelu, prof. Paulu Downesu, prof. Alanu Dysonu, dr. Borisu Jokiću, prof. dr. Erni Nairz-Wirth, Catherine Pérotin, dr. Wardu Nouwenu, prof. Teresi Sordé Martí, kao i europskim mrežama politika SIRIUS, EPNoSL i ELGPN.

Europe Direct je usluga koja vam pomaže u traženju odgovora na pitanja o Europskoj uniji.

**Besplatni telefonski broj (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Informacije su besplatne kao i većina poziva (premda neke mreže, javne govornice ili hoteli mogu naplaćivati pozive).

Više informacija o Europskoj uniji dostupno je na internetu (<http://europa.eu>).

© Europska unija, 2015.

Umnožavanje je dopušteno uz uvjet navođenja izvora.

CJELOVIT PRISTUP RANOM NAPUŠTANJU ŠKOLOVANJA

Ključne izjave

Škola je ključna u rješavanju ranog napuštanja školovanja, ali ne može djelovati samostalno jer postoje čimbenici izvan škole koji će utjecati na razinu angažiranosti i uspjeha učenika. Dakle, potreban je pristup „cijele škole” ranom napuštanjem školovanja. U ovom se pristupu cijela školska zajednica (ravnatelji škola, nastavno i nenastavno osoblje, učenici, roditelji i obitelji) angažira u kohezivnom, kolektivnom i suradničkom djelovanju, blisko surađujući s vanjskim dionicima i zajednicom u cjelini.

Pristup cijele škole omogućuje školama da primjereno odgovore na nove i složene izazove s kojima se škole suočavaju, povezane s povećanjem raznolikosti u društvu.

Ključni su učinkovito vodstvo i upravljanje. Potrebno je promicati pozitivnu školsku kulturu, timski rad i suradničke prakse unutar školske zajednice. Također je potrebno ujediniti aktere i dionike u školama kako bi se osigurao obrazovni uspjeh i spriječilo rano napuštanje školovanja.

Procesi razvoja i unapređenja škola trebaju uključivati ciljeve za rješavanje temeljnih čimbenika ranog napuštanja školovanja. Također bi trebali uključivati cjelokupnu školsku zajednicu, dionike, timove stručnjaka iz različitih područja, lokalne pružatelje usluga, roditelje i obitelji.

Mora postojati obveza ulaganja u kontinuirani profesionalni razvoj ravnatelja škola, nastavnika i ostalih zaposlenika škole s naglaskom na svijest o procesima ranog napuštanja školovanja te na sposobnostima i vještinama potrebnima za rješavanje poteškoća u obrazovanju i isključivanja učenika.

Neophodno je svakom djetetu i mladoj osobi osigurati jednaku mogućnost pristupa sudjelovanju i ostvarivanju koristi od kvalitetnog i inkluzivnog obrazovanja. Zanimljiv i relevantan nastavni plan i program zajedno s nadahnutim i predanim osobljem najučinkovitiji je način sprječavanja ranog napuštanja školovanja i društvene isključenosti.

Svi učenici i njihove raznolike potrebe trebaju biti u središtu obrazovnog procesa. Oni bi trebali biti akteri svojeg vlastitog obrazovanja i biti okruženi odgovarajućom podrškom i uslugama. Škola bi trebala ponuditi brižno i poticajno okruženje pogodno za učenje i postaviti visoka očekivanja kako bi svi učenici ostvarili svoj puni potencijal.

Obrazovanje je zajednička odgovornost roditelja i škole – ono mora biti izgrađeno na odnosu međusobnog povjerenja i suradnje.

PRISTUP CIJELE ŠKOLE U RJEŠAVANJU RANOG NAPUŠTANJA ŠKOLOVANJA

POLITIČKE PORUKE

Uvod

Rano napuštanje školovanja (ESL)¹ prioritetni je problem za pojedinca, društvo i gospodarstvo. Vještine i kompetencije stečene u srednjoškolskom obrazovanju smatraju se minimalnim kriterijima za uspješan ulazak na tržište rada i temeljem za daljnje mogućnosti učenja i osposobljavanja. Navedene vještine i sposobnosti pomažu pripremiti mlade ljude za život, razvijaju potencijal svake osobe kako bi postala ispunjen i aktivan građanin. Ipak, prema podacima Eurostata za 2014.² godinu, 11,1 % osoba u dobi od 18 do 24 godina prekinulo je srednjoškolsko obrazovanje i osposobljavanje. U prosjeku postoji dvostruka vjerojatnost da će pojedinci rođeni u inozemstvu rano napustiti sustav obrazovanja i osposobljavanja u odnosu na pojedince rođene na domaćem tlu³. Oko 60 % osoba koje rano napuštaju školovanje nezaposleno je ili neaktivno te se suočava s dugoročnim društvenim i gospodarskim nepovoljnim položajem. Sadržajna dokumentacija ukazuje da rano napuštanje školovanja i osposobljavanja dovodi do smanjenih mogućnosti zapošljavanja i povećane vjerojatnosti nezaposlenosti, siromaštva i društvene isključenosti⁴.

Složena i višestrana dimenzija ranog napuštanja školovanja i osposobljavanja općenito je priznata i zahtijeva višedimenzionalni pristup kako bi se na odgovarajući način bavila svojim različitim uzrocima. Mnogi uzroci ranog napuštanja školovanja povezani su s djelovanjem širih društvenih čimbenika izvan obrazovnog sustava. Rano napuštanje školovanja najčešće je **rezultat kombinacije osobnih, društvenih, gospodarskih, obrazovnih i obiteljskih čimbenika** koji su čvrsto isprepleteni i dovode do **kumulativnog nedostatka**. U mnogim slučajevima rano napuštanje školovanja rezultat je procesa progresivnog razdvajanja od obrazovanja, povezan s neuspješnosti, čiji korijeni možda leže u ranim godinama. Istraživanja pokazuju da su društveno-gospodarski status i stupanj obrazovanja roditelja među najsnažnijim odrednicama ranog napuštanja školovanja.

Osim toga, određene **značajke našeg sustava obrazovanja i osposobljavanja** mogu doprinijeti nedostacima u obrazovanju, stvoriti dodatne prepreke za učenike koji

¹ Izrazi rano napuštanje školovanja (ESL) i rano napuštanje obrazovanja i osposobljavanja (ELET) u ovom dokumentu upotrebljavaju se naizmjenično. Oba izraza se odnose na zajedničku definiciju učenika koji rano napuštaju školovanje kao osoba u dobi od 18 do 24 godina koji imaju najviše niži stupanj srednjoškolskog obrazovanja (ISCED 0, 1, 2 ili 3c), a trenutačno više nisu u sustavu formalnog ili neformalnog obrazovanja i osposobljavanja.

² Sve vrijednosti preuzete su iz Ankete o radnoj snazi EU-a iz 2014.

³ Podaci o pojedincima rođenima u inozemstvu moraju se tumačiti s oprezom jer nisu dostupni za sve države članice, već samo za neke od njih. Također, veličine korištenih uzoraka često su premale da bi bile u potpunosti pouzdane (vidi Europsku komisiju, Monitor obrazovanja i osposobljavanja 2015., http://ec.europa.eu/education/tools/et-monitor_hr.htm).

⁴ Na primjer, vidi OECD (2012.) Jednakost i kvalitete u obrazovanju (<http://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>), ili Europsku komisiju (2011.), radni dokument osoblja Komisije „Smanjivanje ranog napuštanja školovanja” – prateći dokument Prijedloga za preporuku Vijeća o politikama za smanjenje ranog napuštanja školovanja (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0096&from=EN>)

se bore s poteškoćama i ometati njihove obrazovne putove. Istraživanja pokazuju da se sustavi koje odlikuju ponavljanje razreda, rano opredjeljivanje⁵, nedovoljna podrška učenicima, nedostatak kvalitetnog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (VET) i ograničeno pružanje obrazovanja i skrbi u ranom djetinjstvu suočavaju s većim društvenim nejednakostima u obrazovnim postignućima i ostvarenjima. **Na razini škole**, školske i nastavne prakse, stavovi nastavnika i nastavni stilovi također utječu na motivaciju i predanost djece i mladih ljudi obrazovanju: nepovoljna školska klima, nedostatak usmjerenosti na učenike, neodgovarajuća svijest o obrazovnoj neravnopravnosti, nasilje i nasilničko ponašanje, loši odnosi nastavnika i učenika te metode poučavanja i nastavni planovi i programi koji se doživljavaju kao nevažni neki su od čimbenika koji mogu pridonijeti odluci o preranom napuštanju školovanja⁶.

Odgovor politike na EU razini

Na europskoj razini potreba za smanjenjem ranog napuštanja školovanja istaknuta je u strategiji Europa 2020⁷. **Jedan od njezinih pet naslovnih ciljeva jest da se do 2020. smanji stopa ESL-a na manje od 10 %. U 2011. Vijeće je donijelo Preporuku o politikama za smanjenje ranog napuštanja školovanja⁸. Njome se države članice pozivaju da provode strategije na temelju dokaza i sveobuhvatne strategije**, baveći se svim razinama obrazovanja i osposobljavanja te obuhvaćajući odgovarajuću kombinaciju mjera sprječavanja, intervencije i naknadnog uključivanja. Da bi podržale provedbu Preporuke, europske zemlje počele su surađivati kroz Tematsku radnu skupinu o ranom napuštanju školovanja⁹.

Nadovezujući se na rezultate ove skupine, 2014. je osnovana nova Radna skupina o politikama obrazovanja i osposobljavanja 2020., sastavljena od kreatora politika iz gotovo svih država članica Europske unije, Norveške, Srbije i Turske te predstavnika europskih društvenih partnera. Ponovno potvrđujući potrebu za sveobuhvatnim i dugoročnim političkim okvirnom u kojemu su preventivne, intervencijske i kompenzacijske mjere dosljedno artikulirane, Radna skupina o politikama obrazovanja i osposobljavanja usmjerila se na **ranu intervenciju i prevenciju ranog napuštanja školovanja na školskoj i lokalnoj razini**. Kroz vršnjačko učenje, analize studije slučaja, mapiranje (dogovora o upravljanju školom i praksi za podršku učenicima), podatke iz međunarodnog istraživanja, dijalog sa stručnjacima i radionice detaljno usmjerene svakoj zemlji, Radna je skupina promatrala kako se mogu provesti **sveobuhvatni i suradnički pristupi ranom napuštanju školovanja**. Razvojem namjenskog internetskog „Europskog priručnika za škole za inkluzivno obrazovanje i

⁵ Izraz se odnosi na situacije u kojima su učenici i njihove obitelji obvezni izvršiti izbor između različitih programa obrazovanja u ranoj dobi.

⁶ Nedavni pregled razloga za ESL, pogledajte u: Eurydice i Cedefop (2014.) Rješavanje ranog napuštanja obrazovanja i osposobljavanja u Europi – strategije, politike i mjere, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/175en.pdf

⁷ Europa 2020. Strategija za pametan, održiv i uključiv rast, COM (2010) 2020. Više informacija na http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

⁸ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1441711487189&uri=CELEX:32011H0701\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1441711487189&uri=CELEX:32011H0701(01))

⁹ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm Završno izvješće Tematske radne skupine, objavljeno u studenom 2013., sadržava [ključne poruke](#) za kreatore politike, kontrolni [popis](#) sveobuhvatnih politika i prilog s primjerima prakse iz nekoliko zemalja Europske unije: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm

prevenciju ranog napuštanja školovanja¹⁰, Radna skupina nastojala je pružiti konkretnu podršku školama u svrhu sprječavanja ranog napuštanja školovanja, kako bi brzo i na odgovarajući način reagirale na prve znakove istog i kako bi se osigurao uspjeh svakog učenika.

Nedavno je luksemburško Predsjedništvo Vijećem Europske unije rano napuštanje školovanja uvrstilo na vrh dnevnog reda, što je dalo novi i svježiji zamah raspravi o ovom pitanju. Simpozij organiziran u Luksemburgu u srpnju 2015. godine i prijedlog Zaključaka Vijeća koji u studenome 2015. godine trebaju usvojiti ministri obrazovanja, potvrđuju i jačaju zaključke postignute političkom suradnjom o ovom pitanju.

Ovaj rad sažima glavne zaključke Radne skupine o politikama obrazovanja i osposobljavanja te utvrđuje **ključne uvjete za suradničke pristupe** u suzbijanju ranog napuštanja školovanja i obrazovnih nedostataka na školskoj i lokalnoj razini. Ovaj rad namijenjen je tijelima vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i/ili lokalnoj razini zaduženima za obrazovanje, kako je potrebno i primjereno prema nacionalnom kontekstu kao i školama. Prati i dopunjuje predstojeći „Europski priručnik za škole“.

„Pristup cijele škole“ u rješavanju ranog napuštanja školovanja

Politike za smanjenje ranog napuštanja školovanja trebale bi biti ugrađene u **ukupnu inkluzivnu viziju obrazovanja usmjerenog na učenika** u kojoj je visokokvalitetno obrazovanje dostupno svima. U takvoj viziji škole imaju presudnu ulogu kako bi se osiguralo da svi učenici mogu ostvariti svoj puni potencijal, neovisno o osobnim i obiteljskim čimbenicima, društveno-gospodarskom statusu i životnim iskustvima. Škole bi trebale biti sigurna, gostoljubiva i brižna okruženja za učenje koja teže angažiranju učenika, u kojima djeca i mladi ljudi mogu rasti i razvijati se kao pojedinci i članovi zajednice, osjećati da su poštovani, cijenjeni i priznati zbog svojih posebnih talenata i potreba.

Zbog slojevite prirode problema, škole ne mogu same riješiti rano napuštanje školovanja i obrazovne nedostatke. Različiti dionici i službe, unutar i izvan škole, trebaju surađivati i objediniti napore. Škola je logično mjesto za pokretanje suradnje u zajednici. Zbog toga je potreban **„pristup cijele škole“**.

A „pristup cijele škole“ jest ekološki način gledanja na školu. Škola se doživljava kao višedimenzionalni i interaktivni sustav koji može učiti i mijenjati se; otvoreno središte za učenje koje pruža potporu svojem susjedstvu i dobiva podršku zajednice.

Razvijanje „pristupa cijele škole“ radi smanjenja ranog napuštanja školovanja znači da bi cilj eliminiranja ispisivanja iz škole i poticanja uspjeha u školi za sve trebalo promicati dosljedno i sustavno u svim onim dimenzijama školskog života koje mogu utjecati na obrazovna postignuća. U „pristupu cijele škole“ **svi članovi školske zajednice** (ravnatelji škola, srednji menadžment, nastavno i nenastavno osoblje, učenici, roditelji i obitelji) osjećaju se odgovornima i igraju aktivnu ulogu u rješavanju obrazovnih nedostataka i sprječavanju ispisivanja iz škole. Cijela školska zajednica

¹⁰ „Europski priručnik za škole“ bit će dostupan na internetskoj stranici School Education Gateway (<http://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/index.htm>); probna verzija bit će dostupna do kraja 2015. godine.

bavi se kohezivnom, kolektivnom i suradničkom akcijom, na temelju multidisciplinarnosti i diferenciranja¹¹ te s ciljem podupiranja svakog učenika na najprikladniji način. Primjenjuje se kultura i klima „cijele škole oko cijelog učenika“ s ciljem poboljšanja obrazovnih postignuća učenika, njihova ponašanja i podupiranja njihove emocionalne, socijalne i psihološke dobrobiti.

„Pristup cijele škole“ podrazumijeva i **međusektorski pristup i čvršću suradnju sa širokim rasponom dionika** (socijalne službe, usluge za mlade, pružatelji usluga kućne njege, psiholozi, medicinske sestre, logopedi, stručnjaci za profesionalno usmjeravanje, lokalne vlasti, nevladine organizacije, tvrtke, sindikati, volonteri itd.) **i zajednicom u cjelini** kako bi se rješavala pitanja za koje škole nemaju (i ne mogu imati) relevantnu stručnost. Koncept „pristupa cijele škole“ omogućuje da se u obzir uzme cjelokupan sustav aktera i njihovi međusobni odnosi u školama i oko njih, priznajući da svaki dionik ima ulogu u podupiranju obrazovnog puta učenika i njegovanju njihovih iskustava u učenju.

„Pristup cijele škole“ koristit će svim učenicima, a ne samo onima izloženima riziku. Pomoći će školama i u rješavanju širokog raspona složenih pitanja s kojima se škole sve više susreću. Izazovi povezani s rastućom raznolikošću, nejednakošću i socijalnom isključenošću u društvu te s nedavnim povećanjem migracijskih tokova postavljaju nove zahtjeve školama i pozivaju na sustavne, suradničke odgovore.

Razvijanje suradnje treba vremena i zahtijeva promjenu pristupa i svijesti. Od pojedinaca zahtijeva sposobnost i mogućnost rada kroz inovativne pristupe u međudisciplinarnim okolnostima. Također je potrebno više vremena i prostora za dijalog i suradnju, veće sudjelovanje učenika, veće uključivanje roditelja i obitelji.

Školama treba omogućiti da razviju i primijene „pristup cijele škole“. Posebnu podršku treba pružiti školama s visokom stopom ranog napuštanja školovanja ili školama koje se nalaze u područjima s visokom razinom društveno-gospodarske isključenosti. Ova podrška može uključivati, na primjer, dodatnu financijsku i podršku u ljudskim resursima ili dodatnu podršku za kontinuirani profesionalni razvoj osoblja, zajedno s kontinuiranim nadzorom. Također treba uspostaviti strukture i mehanizme podrške kako bi se osiguralo postojanje dijaloga i uzajamni protok informacija među školom, njezinim dionicima i javnim tijelima na odgovarajućim razinama (ovisno o nacionalnim okolnostima i uz potpuno poštivanje načela supsidijarnosti) kako bi se osiguralo razumijevanje realnosti škole na razini politike. Sustavno uključivanje škola u oblikovanje politika moglo bi pomoći u tom pogledu.

Ključni uvjeti za „pristup cijele škole“ ranom napuštanju školovanja organizirani su oko pet tematskih područja koja su međusobno čvrsto povezana. Svako područje opširnije je razrađeno u „Priručniku za škole“ i dopunjeno praktičnim primjerima i mjerama. U nekim područjima treba uzeti u obzir daljnji rad na europskoj razini:

1. školska uprava
2. podrška učenicima
3. nastavnici

¹¹ „Diferenciranje“ se odnosi na proces prilagođavanja pristupa poučavanja specifičnim potrebama pojedinca ili skupine učenika i/ili specifičnim okolnostima. To zahtijeva mogućnost nastavnika da biraju neku od brojnih nastavnih metoda i prilagodbi lekcija kako bi radili s raznolikom grupom učenika koji imaju različite potrebe učenja na satu istog predmeta, u istoj učionici ili okruženju za učenje.

4. roditelji i obitelji
5. uključenost dionika

1. Školska uprava

Odgovorno i učinkovito školsko vodstvo i uprava neophodni su za promicanje pozitivne kulture i duha suradnje, što uključuje sve školske aktere i uspostavlja jake veze sa zajednicom oko škole. Ključni su sljedeći aspekti:

- Veća fleksibilnost / autonomija škola: Složenost ranog napuštanja školovanja zahtijeva fleksibilnije i inovativnije pristupe. Primjerice, školama treba omogućiti više fleksibilnosti u pogledu dogovora školske uprave, nastavne prakse i provedbe nastavnih planova i programa (s povećanim opsegom za eksperimentalne pristupe ispisivanju iz škole). Poboljšana autonomija škole, zajedno sa snažnom odgovornošću, omogućava školama da utvrde najprikladnija rješenja za složene situacije i da najbolje odgovore na specifične potrebe školske zajednice.
- Izbor ravnatelja škola, potpora ravnateljima škola i osposobljavanje za ravnatelje škola: Ravnatelji imaju ključnu ulogu u razvoju i provedbi „pristupa cijele škole“, posebice usvajanjem bolje raspoređenog stila vođenja i stvaranjem prostora i vremena za suradnju. Škole trebaju posvećene, obrazovane i motivirane ravnatelje vođene visokim vrijednostima; trebaju predvodnike s jasnom vizijom, osjećajem za organizaciju, sposobnosti da preuzmu nove odgovornosti, dijele autoritet i moć, uključuju i promiču dijalog između svih aktera u školi i drugih dionika oko niza zajedničkih ciljeva i odgovornosti. Ravnatelji škola ključni su za stvaranje poticajnog okruženja za nastavnike u kojemu se potiče učenje među nastavnicima, vrijeme za povratne informacije, razmišljanje i povezivanje unutar škole i među školama. Oni također imaju važnu ulogu u pružanju mogućnosti i okruženja za obavljanje praktično orijentiranog početnog obrazovanja nastavnika (ITE) i kontinuiranog profesionalnog razvoja na temelju istraživanja (CPD) koji se moraju usredotočiti na rano napuštanje školovanja. Potrebno je razmisliti o kompetencijama i zahtjevima za usavršavanje školskih ravnatelja. Da bi bili djelotvorni, ravnatelji trebaju biti primjereno odabrani, pripremljeni i podržani. Početni i kontinuirani profesionalni razvoj novih, imenovanih i budućih ravnatelja posebice treba podići svijest o mehanizmu ranog napuštanja školovanja i o značaju vodstva i suradnje (uključujući obitelji i zajednicu u cjelini). Nekoliko zemalja provelo je ili provodi stručno usavršavanje za buduće i/ili ravnatelje škola u službi, a neke su počele razvijati okvire kompetencija za ravnatelje.
- Distribuirano vodstvo: Provedba modela distribuiranog vodstva u školi kako bi se usredotočilo na poboljšanje učenja zahtijeva razvijanje odražavajuće prakse i dijeljenja zadataka i odgovornosti u cijeloj školskoj zajednici. Ravnatelji škola trebali bi moći potaknuti nastavnike da preuzmu vodeće uloge u određenom području stručnosti, preuzmu odgovornost i pokrenu inicijative kao pojedinci ili skupina. Trebali bi promovirati timski rad, multiisciplinarnu i profesionalnu suradnju nastavnog i nenastavnog osoblja, drugih dionika, stručnjaka i usluga. Usvajanje distribuiranog modela vodstva zahtijeva jače sudjelovanje učenika i obitelji u životu škole i u formalnim i neformalnim procesima odlučivanja.
- Procesi poboljšanja cijele škole: Svrha pristupa cijele škole je podizanje kvalitete i standarda u cijeloj školi. Da bi ovaj pristup bio učinkovit, škole trebaju utvrditi i rješavati potrebe školske zajednice i uključiti se u kontinuirane, cikličke procese za

poboljšanje. Škole koje aktivno primjenjuju planiranje i školsko (samo)vrednovanje bit će u boljoj poziciji za iskorjenjivanje ranog napuštanja školovanja. Stoga, razvojni planovi škola i procesi (samo)vrednovanja trebaju uključivati ciljeve koji se bave najvažnijim čimbenicima ranog napuštanja školovanja i promicanjem obrazovnog uspjeha, uzimajući u obzir nacionalne, regionalne i lokalne standarde. Procese poboljšanja cijele škole trebaju karakterizirati otvorenost i transparentnost. Trebali bi biti razvijeni i provedeni tako da u njima sudjeluju cijela školska zajednica (uključujući učenike, roditelje i obitelji) te dionici, interdisciplinarni timovi i vanjske lokalne službe. Trebaju se temeljiti na zajedničkim ciljevima i jasno definiranim ulogama i odgovornostima. Na temelju rizika i zaštitnih čimbenika treba utvrditi jasne pokazatelje za praćenje poboljšanja. Mjere potpore za školsko osoblje, uključujući, primjerice, strukturirane programe indukcije i kontinuirani profesionalni razvoj, trebaju biti u potpunosti integrirane u razvojne planove škole.

- Mehanizmi vanjskog nadzora i ocjenjivanja (osiguranje kvalitete): na temelju kvantitativnih i kvalitativnih mjera koje odražavaju raznolikost aktivnosti za koje su škole odgovorne te različitih polaznih točaka/konteksta u kojima škole djeluju (npr. pokušaj mjerenja „dodane vrijednosti” škole), mehanizmi osiguranja kvalitete mogu imati savjetodavnu ulogu i pružiti podršku školama u provedbi njihovih strategija ranog napuštanja školovanja. Njihova je svrha istaknuti uspješne procese promjena i razvoja unutar škola. Kvalitativni pokazatelji posebice mogu pomoći školama u razmatranju mjera koje su na snazi ili koje mogu biti razvijene za rješavanje ranog napuštanja školovanja. Čini se da su mehanizmi osiguranja kvalitete najučinkovitiji kada su im „sumativna” funkcija (odnosi se na odgovornost, kontrolu i provjeru usklađenosti) i „formativna” funkcija (odnosi se na poboljšanje i razvoj) komplementarne i međusobno se potpomažu¹².
- Umrežavanje škola: suradnja i umrežavanje škola različitih vrsta i razina koje se nalaze na istom području može olakšati razmjenu praksi i pomoći kako bi ključni prijelazi između ranog i predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja te osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja bili lakši za učenike i njihove obitelji. Lokalne vlasti mogu imati ključnu ulogu u promicanju ove suradnje. Također treba poticati promicanje uzajamnog učenja i razmjene praksi umrežavanjem i multiisciplinarnim zajednicama učenja na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

2. Podrška učenicima

Ključna je poticajna klima koja je pogodna za učenje i koja pred sve učenike postavlja visoka očekivanja. Škola bi za sve učenike trebala osigurati okruženje koje potiče njihovu različitost, maksimizira njihov potencijal za učenje i koje je usklađeno s njihovim obrazovnim potrebama. Kao dio politike/misije škole, mora postojati jaka usredotočenost na sprečavanje ranog napuštanja školovanja. Unatoč tome što su identificirane poteškoće u učenju i rani znakovi razdvajanja, škole bi trebale brzo reagirati. Ključno je ciljano posredovanje kao dio sustavnog okvira podrške za pomoć učenicima izloženima riziku.

¹² Europska komisija (2015.), Komparativna studija o osiguranju kvalitete u obrazovnim sustavima u EU-u (<http://bookshop.europa.eu/en/comparative-study-on-quality-assurance-in-eu-school-education-systems-pbNC0415279/>)

- Zanimljiv i poticajni nastavni plan i program i djelotvorni pristupi nastavi: Postavljajući visoka očekivanja pred sve učenike nastavni planovi i programi trebaju omogućiti individualizirane oblike poučavanja i učenja i različite stilove ocjenjivanja. Trebali bi se više usredotočiti na formativno ocjenjivanje kako bi se olakšalo stjecanje znanja i razvoj vještina i kompetencija svakog djeteta do njegovih krajnjih granica, uz očuvanje kvalitete sadržaja nastavnog plana i programa. Trebalo bi ih povezati sa stvarnim životom i raznolikosti u društvu i osigurati kontinuitet s kasnijim razinama obrazovanja i osposobljavanja ili s alternativnim putovima osposobljavanja. Trebali bi omogućiti više nastavnih pristupa usmjerenih učenicima i više suradničkog poučavanja i učenja. Mogućnosti vrednovanja neformalnog i informalnog učenja također bi trebale biti dostupne.
- Dobrobit učenika: Uz održavanje snažne usmjerenosti na poučavanje i učenje, treba njegovati i dobrobit učenika. Osim stvaranja sigurnog i gostoljubivog okruženja, škole također mogu igrati važnu ulogu u otkrivanju situacija nasilničkog ponašanja, viktimizacije, nasilja ili zlostavljanja koje se događaju unutar i izvan škole. U tom je pogledu važno razviti strategije koje se bave sprječavanjem nasilničkog ponašanja. Učenicima bi u školi na raspolaganju trebao biti širok spektar aktivnosti, podrške i savjetovanja, uključujući emocionalnu i psihološku podršku za rješavanje problema s mentalnim zdravljem (uključujući tugu, depresije, posttraumatske poremećaje) kao i, gdje je to moguće, u lokalnim agencijama i službama.
- Mehanizmi ranog otkrivanja: Važno je brzo otkriti rane znakove razdvajanja, uključujući izostajanje iz škole i neprimjereno ponašanje te brzo reagirati. Na temelju preporuka nacionalnih ili lokalnih vlasti mogu se, ako je to potrebno, uspostaviti sustavi ranog upozorenja.
- Okvir sustavne podrške: Brzo utvrđivanje poteškoća u učenju ili drugih problema treba izazvati reakciju kroz program sustavne podrške u okviru škole. Ciljana intervencija za učenike izložene riziku mora biti inkluzivna. Bit će učinkovitija ako je provode multidisciplinarni timovi u školama i/ili ako se u škole dovedu vanjski stručnjaci u škole te uz sudjelovanje svih osoba koje su u interakciji s učenicima, od članova obitelji, braće i sestara, volontera itd. Razvoj pojedinačnog plana podrške, u dogovoru s učenikom/učenicom i njegovom/njezinom obitelji, te postavljanje jasnih i ostvarivih ciljeva može biti vrlo korisno.
- Posebna podrška za učenike koji nisu izvorni govornici: Učenici čiji materinski jezik nije jezik poučavanja trebali bi dobiti dodatnu i odgovarajuću podršku u skladu s vlastitim potrebama, po mogućnosti izvan školskog vremena i izbjegavajući bilo koju praksu odvajanja ili podjele. Treba cijeniti kompetencije i stručnosti na njihovu materinskom jeziku te se služiti njima kao resursom za cijeli razred. Jezična potpora može koristiti i roditeljima – škola može raditi u partnerstvu s, primjerice, nevladinim organizacijama kako bi roditeljima migracijskog podrijetla pružile podršku u učenju jezika. Ostali oblici podrške također bi trebali biti dostupni, osobito za nove doseljenike, i u školi i izvan nje, u suradnji s lokalnim agencijama i službama.
- Glas učenika i njihovo sudjelovanje u životu škole: Učenici trebaju osjećati vlasništvo nad svojim učenjem i imati mogućnost izraziti svoje stavove. Sudjelovanje u životu i radu škole povećava motivaciju i osjećaj pripadnosti¹³.

¹³ Dijete ima pravo na sudjelovanje prema članku 24. Povelje o temeljnim pravima Europske unije (SL C 364, 18. 12. 2000., puni tekst dostupan na http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf) te članku 12. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta iz 1989.

Mora postojati dovoljno vremena za dijalog u učionicama i učenicima se mora omogućiti da kroz vijeće učenika ili konzultacije postavljaju pitanja vezana za iskustvo u učenju. Interaktivna nastava i dijaloško učenje (na primjer, u malim skupinama) mogu povećati mogućnosti učenika da lakše razgovaraju o pitanjima koja utječu na njihovo učenje. Pri traženju mišljenja učenika mogu se primjenjivati i unutarnje/vanjske metode savjetovanja. Sudjelovanje u školskim projektima usmjerenima na specifična pitanja (kao što je ekološka svijest), uključujući i potpuno iskorištavanje mogućnosti koje nude programi Erasmus+ i eTwinning, može pomoći u promicanju sudjelovanja učenika. Škole također trebaju poticati smisleno sudjelovanje učenika u procesu donošenja odluka u školi (npr. kroz zastupljenost u školskim odborima/vijećima) te u ocjenjivanju škole i procesima poboljšanja. Iako svi učenici moraju biti podržani tako da aktivno sudjeluju u životu škole, neophodan je proaktivni naglasak na uključenje marginaliziranih učenika i osiguravanje da se njihov glas čuje.

- **Profesionalno obrazovanje i usmjeravanje:** Prepoznata je uloga profesionalnog obrazovanja i usmjeravanja kako bi se spriječilo rano napuštanje školovanja. Istraživanja pokazuju da će učenici koji imaju plan karijere vjerojatnije ostati u školi i aktivnije se uključiti u obrazovanje. Sustavno profesionalno obrazovanje i usmjeravanje također mogu pomoći olakšati često kritične prijelaze na druge razine obrazovanja i osposobljavanja ili na posao. Učinkovite vještine učenja i profesionalno obrazovanje trebaju biti potpuno integrirani u nastavni plan i program od rane faze obrazovanja i pomoći učenicima u razumijevanju vlastitih prednosti i talenata. Profesionalno obrazovanje može se poučavati kao obvezna tema, može biti zasebni predmet ili može biti dijelom nastavnog plana i programa kao međukurikularni nastavni predmet. Učinkovito cjeloživotno profesionalno usmjeravanje teži kombiniranju širokog spektra nastavnih i izvannastavnih aktivnosti, uključujući, na primjer, programe za radno iskustvo, stažiranje, predstavljanje profesija kroz igru ili tečajeve u drugim oblicima obrazovanja. Dok nastavnici imaju važnu ulogu u osposobljavanju učenika u stjecanju vještina za daljnji razvoj njihovih interesa, sposobnosti i profesionalnih stremljenja, učinkovito profesionalno obrazovanje također treba mobilizirati širok spektar dionika (npr. školske savjetnike, roditelje i poslodavce).
- **Izvannastavne aktivnosti:** Izvannastavne i izvanškolske obrazovne mogućnosti, uključujući sport, umjetnost, kulturu i druge aktivnosti, u skladu s obrazovnim ciljevima, mogu mladim ljudima pružiti dodatne mogućnosti da „zasjaju“ i mogu povećati njihovu motivaciju i osjećaj pripadnosti školi. Ove aktivnosti trebaju biti dosljedno osmišljene kako bi nadopunile provedbu nastavnog plana i kako bi se povećalo sudjelovanje učenika i njihova socijalna uključenost. Mogu se razmatrati pri ukupnoj procjeni učenika. Takve aktivnosti mogu biti razvijene u suradnji s roditeljima, kulturnim ustanovama, sportskim i organizacijama mladih, lokalnim službama i nevladinim organizacijama te uz sudjelovanje volontera iz zajednice.

3. Nastavnici

Nastavnici su ključni čimbenik u učenju djece i mladih ljudi u školi i jedno od glavnih sredstava za obrazovni uspjeh. Istraživanja pokazuju da je odnos podrške između nastavnika i učenika najjači pokazatelj angažiranosti i postignuća u školi. Bitno je da nastavnici razumiju da su presudni izvor podataka za učenika te da mogu činiti stvarnu razliku u njihovim obrazovnim putovima. Jednako je važno da budu svjesni da

je pomaganje svim učenicima da ispune svoj potencijal zajednička odgovornost svih nastavnika i školske zajednice kao cjeline. Suočena s novim izazovima, uloga nastavnika širi se i postaje sve zahtjevnija. Iako je važnost profesionalnih prosudbi nastavnika priznata, potrebne su nove vještine i kompetencije koje treba rješavati inicijalnim obrazovanjem nastavnika (ITE) i kontinuiranim profesionalnim usavršavanjem (CPD).

- Razumijevanje ranog napuštanja školovanja: Naglasak na razumijevanje mehanizama za ispisivanje iz škole i obrazovnih nedostataka, uključujući moguće rizike i zaštitne čimbenike, treba postati temeljni element i programa ITE-a i CPD-a. Bitno je da svi nastavnici razumiju svoju ključnu ulogu u podupiranju kontinuiranosti dječjeg razvoja i učenja. Nastavnicima njihov položaj daje prednost pri otkrivanju razdvajanja od škole i postojanja teškoća u učenju u vrlo ranoj fazi, stoga on može pomoći u poduzimanju hitnih mjera za rješavanje situacije. Nastavnici moraju biti svjesni da njihova očekivanja, stavovi i jezik mogu značajno utjecati i na učenike i obitelji. Trebaju priznati ulogu koju imaju roditelji i obitelji u procesu učenja i biti željni iskoristiti prednosti roditeljske uključenosti.
- Kompetencije nastavnika: Mjere i potporne strukture (idealno dostupne na lokalnoj razini) trebale bi se primjenjivati kako bi se olakšao cjeloživotni profesionalni razvoj nastavnika. Inicijalno obrazovanje i kontinuirano profesionalno usavršavanje nastavnika, s naglaskom na prevenciju ispisivanja djece, trebalo bi pomoći nastavnicima u vježbanju diferencijacije i aktivnom učenju. To bi ih trebalo pripremiti da učinkovito održavaju nastavu orijentiranu k stjecanju kompetencija i formativnog ocjenjivanja te da učenje i poučavanje provode na način usmjeren provedbi projekata i suradnji. To bi trebalo ojačati relacijsko i komunikacijsko stručno znanje (uključujući tehnike/metode suradnje s roditeljima i vanjskim suradnicima) te nastavnicima pružiti strategije upravljanja razredom, strategije upravljanja raznolikošću, izgrađivanja odnosa, rješavanja sukoba i tehnike za sprječavanje nasilničkog ponašanja.
- Izgradnja sposobnosti rukovođenja kod nastavnika: Rukovođenje kod nastavnika može se okarakterizirati zajedničkim naporom u kojem nastavnici razvijaju stručno znanje i promiču profesionalni razvoj radi poboljšanja obrazovne prakse. Nastavnike bi trebalo poticati i podupirati da budu predvodnici i unutar i izvan učionice. Nastavnici koji sudjeluju u procesima suradničkog vodstva doprinose učinkovitosti škole, kvaliteti nastavnog procesa i unaprjeđenju postignuća učenika.
- Radno iskustvo: Kao dio ITE-a, važno je da svi nastavnici u procesu svog obrazovanja dobiju praktične mogućnosti kako bi unaprijedili svoje razumijevanje prirode, uzroka i opsega ranog napuštanja školovanja i obrazovnih nedostataka te njihove posljedice na učenje i zahtjeve koje to stavlja pred njih kao nastavnike. Nastavnici tijekom svog obrazovanja trebaju biti praktično izloženi svakodnevnoj realnosti ranog napuštanja školovanja, npr. kroz sudjelovanje na radnim mjestima u školama s visokom stopom ispisivanja ili visokom razinom društveno-gospodarske isključenosti ili u nadziranim aktivnostima s ugroženim obiteljima. To će nastavnicima, koji su u procesu vlastitog obrazovanja, omogućiti da razmotre svoju ulogu nastavnika i način rješavanja obrazovnih potreba djece izložene riziku.
- Učenje od kolega: Ključno je osposobljavanje unutar škole za razvoj i promicanje kulture učenja od kolega (među nastavnicima, ali i s učenicima) i promatranje rada kolega. Također se može poticati i nadzor kolega i unutar škole i u suradnji s drugim školama. Škole različitih vrsta i razina trebale bi poslužiti kao izvori informacija jedne drugima kroz školske mreže kroz koje škole mogu raditi i učiti

jedna od druge. Informatički alati i suradničke platforme poput eTwinninga mogu biti vrlo učinkoviti za podršku ovog oblika suradnje.

- Prihvatanje različitosti: Dokazi o održivom napretku škola mogu se naći ako škola aktivno radi na prihvatanju razlika i kod osoblja i kod učenika. Nastavnička znanja, kompetencije i vještine koje se odnose na razumijevanje raznolikosti u svim njezinim oblicima, interkulturalno obrazovanje, višejezičnost i poučavanje učenika drugog jezika trebali bi biti ugrađeni u ITE i ojačani kroz CPD. Poučavanje kao profesiju potrebno je dodatno promicati kako bi se privukao velik broj kandidata koji predstavljaju cijelo društvo i zaposlilo najbolji među njima, istodobno zadržavajući snažnu povezanost oko temeljnih školskih vrijednosti i ciljeva koje društvo i dionici u cjelini dijele i odobravaju.
- Dodatna podrška nastavnicima: Treba razmotriti odgovarajuća priznanja i podršku nastavnicima koji rade u školama s visokom stopom ranog napuštanja školovanja ili s visokom razinom društveno-gospodarske isključenosti, npr. u obliku poticaja za CPD, studentskog dopusta za profesionalno usavršavanje, dodatnih nastavnih ili nenastavnih sredstava itd. Također se treba pobrinuti za emocionalnu dobrobit osoblja.

4. Roditelji i obitelji

Uključenost roditelja ključni je čimbenik obrazovnog uspjeha: poticajno kućno okruženje i roditeljska angažiranost presudni su za učenje i kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj djeteta. Međutim, odnos između škole, roditelja i obitelji može predstavljati izazov. S jedne strane, razlog mogu biti prethodna obrazovna iskustva roditelja, obrazovna, kulturna i društveno-gospodarska pozadina, različiti stilovi roditeljstva i osjećaj udaljenosti od školske „kulture“ i „jezika“. S druge strane, to može biti povezano s doživljajem nastavnika o roditeljima kao pasivnima, oportunističkima ili nametljivima, a i nedostatkom vremena i iskustva u dopiranju do roditelja i učinkovitoj suradnji s njima.

- Obrazovanje kao zajednička odgovornost: Roditelji i obitelji imaju najizravniji i trajan utjecaj na dječje učenje i razvoj. Svi roditelji i obitelji trebaju biti prepoznati i treba ih odgovarajuće podržati kao su-obrazovne djelatnike u obrazovanju vlastite djece, počevši od najranije dobi. Škole i drugi dionici u obrazovanju i izvan njega mogu razviti mjere kako bi se obiteljima pomoglo utvrditi kućno okruženje koje potiče učenje i pružilo informacije i ideje o tome kako pomoći djeci kod kuće sa zadaćama i drugim aktivnostima vezanima za nastavni plan i program.
- Povjerenje i suradnja: Učinkovita partnerstva obitelji i škola moraju se temeljiti na uzajamnom poštovanju i uvažavanju prednosti i stručnosti svakog od njih. Neophodna je kultura međusobnog povjerenja i razumijevanja između škole i obitelji. Treba promicati škole u kojima se roditelji iz svih sredina i obrazovnih razina osjećaju dobrodošli i u kojima se smatraju doprinosom školi. To se može postići, na primjer, nudeći određeno vrijeme i prostor za susret s roditeljima i međusobnu podršku, pozivajući roditelje da podijele svoje vještine i stručno znanje kao volonteri u obrazovnim aktivnostima u razredu (npr. čitanje razredu, davanje dodatne podrške pojedincima, vođenje malih skupina) ili u drugim aktivnostima u školi (i nastavnim i izvannastavnim). Gdje je to potrebno, ostale službe, nevladine organizacije i stručnjaci (interkulturalni medijatori, mentori, socijalni radnici itd.) mogu biti uključeni kao pomoć u izgradnji pozitivnih odnosa s roditeljima, osobito s onima iz ugroženijih sredina i/ili onih koji imaju negativna prethodna iskustva iz

škole. Kulturna događanja/festivali i terenske aktivnosti mogu pomoći razviti kulturne mostove kako bi se doprlo do marginaliziranih i roditelja pripadnika etničkih manjina.

- Sudjelovanje u odlučivanju i životu škole: Sudjelovanje roditelja u odlučivanju o pitanjima vezanima za učenje, organizaciju i školske aktivnosti promiče transparentnost i bolje prilagodbe stvarnim potrebama zajednice i stvara osjećaj veće zajedničke odgovornosti oko odgoja. Potrebno je proaktivno se usredotočiti na podupiranje sudjelovanja svih roditelja u školskim aktivnostima i upravljanju. Marginaliziranim roditeljima posebno treba pomoći da sudjeluju u procesima donošenja odluka u školi. Uloga roditelja u organizaciji škole treba biti jasno predstavljena. Uključenost roditelja treba biti u potpunosti ugrađena u procese evaluacije i nadzora škola. Koncept „obitelji” treba proširiti da uključuje članove šire obitelji koji sudjeluju u odgoju djeteta.
- Pristup roditelja informacijama: Učenici i njihovi roditelji, osobito oni migracijskog podrijetla, trebaju imati mogućnost pristupa jasnim informacijama o obrazovnom sustavu u zemlji i o dostupnim opcijama obrazovanja. Moraju imati priliku razumjeti dublji smisao ovih izbora za obrazovanje učenika i buduće mogućnosti. Učenicima i njihovim roditeljima treba objasniti specifična pitanja o školi koja se odnose na pružanje usluga vodstva i savjetovanja, dobrobit učenika i službe podrške.
- Jačanje komunikacije: Poboljšanje i otvaranje kanala komunikacije između škole i obitelji može pomoći izgraditi povjerenje i uzajamno razumijevanje. Komunikacijske strategije trebaju se uklopiti u kontekst i roditeljske potrebe. Za izgradnju plodonosnih odnosa mogu se koristiti i formalne (npr. večeri roditelja) i neformalne (npr. društvena događanja) metode komunikacije. Posebne terenske aktivnosti, na primjer, putem interkulturalnih posrednika, mogu biti potrebne da bi se doprlo do roditelja koji nisu vješti u jeziku poučavanja. U nekim školama poboljšanje komunikacije uključuje tehnologije kao što su e-pošta/SMS, interaktivni telefonski sustavi, bilteni i interaktivne mrežne stranice. Važno je osigurati da su strukture uspostavljene kako bi se olakšale i potaknule povratne informacije od roditelja te kako bi se one uzele u obzir.
- Pružanje mogućnosti za obrazovanje roditelja: Istraživanja pokazuju da obiteljsko obrazovanje može pružiti niz pogodnosti za roditelje i djecu, uključujući napredak u čitanju, pisanju i računanju. Podizanje obrazovne razine roditelja jedna je od uspješnih mjera za sprječavanje ranog napuštanja školovanja. Uključivanjem samih roditelja u obrazovne aktivnosti, u obitelji se promovira niz kulturnih i obrazovnih interakcija. Roditeljima koristi samoučinkovitost, osnaživanje i veća uključenost u rad škole njihova djeteta kao i veće roditeljsko samopouzdanje kada pomažu svojoj djeci kod kuće. To dovodi do povećane angažiranosti učenika u školi i boljih obrazovnih postignuća. Otvaranje školskih objekata izvan školskih sati za jezičnu podršku i drugu nastavu za roditelje može biti vrlo korisno, pogotovo za roditelje koji mogu biti preopterećeni školskim sustavom. To pomaže razbiti barijere s kojima se škola suočava kada radi na povećanju angažiranosti roditelja. Međutim, za roditelje s vrlo negativnim prethodnim iskustvima u školi, rad u partnerstvu s nevladinim organizacijama pomoći će stvoriti druge mogućnosti poticanja obrazovanja roditelja na drugim mjestima.

5. Ukjučenost dionika

Mnogostruka priroda ranog napuštanja školovanja zahtijeva višestrani odgovor koji uključuje veliki broj dionika, stručnjaka i službi. Različiti dionici mogu pružiti različite i komplementarne poglede na razumijevanje problema, mogu ponuditi rješenja koja su prilagođena specifičnim potrebama polaznika. Suradnja može poprimiti različite oblike i dogoditi se na različitim razinama, u skladu s nacionalnim okolnostima, od snažnije formaliziranih struktura do fleksibilnijih rješenja za umrežavanje.

Izgradnja klime povjerenja i odnosa suradnje među različitim dionicima može zahtijevati prilagodbe u smislu vremena, njegovanja odnosa i zahtjeva. No, ona također ima potencijal stvaranja pozitivne promjene. Ovisno o nacionalnom kontekstu, lokalne vlasti ili ravnatelji nalaze se u najboljem položaju da podrže ove procese i imaju ključnu ulogu u promicanju suradnje među školama, razvijanju partnerstva, koordiniranju usluga, olakšavanju provedbi itd.

- **Uključenost dionika:** Važno je identificirati sve ključne dionike na lokalnoj razini i uključiti ih u proces od početka. U obzir treba uzeti veliki broj dionika i stručnjaka: socijalne radnike, službe i organizacije za mlade, njegovatelje na terenu, psihologe, medicinske sestre i druge terapeute (logopede), službe za zaštitu djece, stručnjake za usmjeravanje, policiju, sindikate, tvrtke, interkulturalne posrednike, migrantske udruge, nevladine organizacije i druge organizacije u zajednici, iz sporta, kulturnog okruženja i sektora aktivnog građanstva itd. Izbor dionika mora biti odgovarajući i relevantan za lokalne okolnosti i kontekst. Suradnja s društvenim partnerima i lokalnim tvrtkama vrlo je važna jer može pomoći povećati značaj nastavnog plana i programa povezan s radom i učiniti ga privlačnijim mladim ljudima. Uključenost dionika treba omogućiti kontinuirane povratne informacije, prilagodbe i promjene uključenosti prema potrebi. Također treba poticati prepoznavanje vrijednosti i doprinose koje dionici nude.
- **Podrška i vodstvo:** Mora postojati politička potpora za promicanje i organiziranje suradnje i umrežavanja na lokalnoj razini te jasno i snažno vodstvo za upravljanje procesom. Jedna od mogućnosti mogu biti smjernice na odgovarajućoj političkoj razini. Potrebno je uspostaviti mehanizme kako bi se osigurao uzajamni protok informacija između škole, njezinih dionika i mjerodavnih vlasti, po potrebi i u skladu s nacionalnim okolnostima. Dobre prakse i informacije treba dijeliti na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj (prema potrebi) i međunarodnoj razini.
- **Zajednička strategija:** Zajednička strategija / akcijski plan, razvijena na temelju jasnih i zajedničkih ciljeva i zajedničkog razumijevanja izazova, može pomoći stvoriti suradnju među dionicima. Strategija/plan treba biti usmjeren potrebama učenika te se temeljiti na istinski višeagencijskom pristupu, istodobno poštujući različite perspektive i misije svakog dionika. Važno je da uloge, odgovornosti i strukture budu jasno definirane i dogovorene od samog početka, možda i kroz ugovorne odnose, u skladu s lokalnim uvjetima. Stvaranje središnje koordinacijske točke mogla bi biti jedna od mogućnost koja može pomoći u prevladavanju neizbježnih neslaganja, ali može poslužiti i kao središnje mjesto za pomoć dionicima, koordiniranje tokova informacija, usluga i sustava za podršku kod ranog napuštanja školovanja. Treba uspostaviti mehanizme nadzora i evaluacije, što omogućuje kontinuirane povratne informacije, prilagodbe i promjene uključenosti prema potrebi. Treba razviti smjernice/pokazatelje kako bi se olakšalo samovrednovanje gdje je to potrebno.

Zaključne napomene

Ovaj dokument označava kraj rada Radne skupine o politikama obrazovanja na temu ranog napuštanja školovanja. Nudi poruke politike za konsolidirani konceptualni i pragmatički okvir djelovanja na rješavanju pitanja ranog napuštanja školovanja. Predlaže obrazac za održivo djelovanje koje će Europskoj uniji omogućiti da dostigne svoj naslovni cilj smanjenja ranog napuštanja školovanja na manje od 10% do 2020. No, više od toga, on pruža smjernice koje državama članicama mogu pomoći da razviju suradničke pristupe u bavljenju ranim napuštanjem školovanja.

Ove poruke politike daju smjernice o tome kako različiti dionici mogu biti osnaženi i podržani da sudjeluju u „pristupu cijele škole” u rješavanju ranog napuštanja školovanja. To je učinjeno u vjeri da će suradnički pristupi imati i sekundarni učinak na druge vidove života građana i zajednica diljem Europe. Konačno, ovaj dokument postavlja pozadinu politike za internetski Europski priručnik za škole koji će nastaviti prikupljati dobre prakse iz europskih zemalja. Politika suradnje o politikama obrazovanja nastavit će se u cijeloj Europskoj uniji te će nuditi dodatne mogućnosti za učenje od kolega i razmjenu praksi.

